

Γ. Σ Ε Φ Ε Ρ Η Σ

Ἐπιμέλεια Π. Ι. ΚΑΤΣΙΟΥΛΑ

Ὁ Γ. ΣΕΦΕΡΗΣ πού γεννήθηκε στήν Σμύρνη τό 1900 καί πέθανε στήν Ἀθήνα τό 1971 εἶναι ἀσφαλῶς ἓνας ἀπ' τοὺς μεγαλύτερους καί φημισμένους Ἑλληνες ποιητές. Ἦταν ὁ πρωτοπόρος στίς καινούργιες μορφές τῆς μοντέρνας ποίησης κι ἄνοιξε ἔτσι τὸ δρόμο σ' ἓνα σωρὸ ἄλλους ποιητές νέους, πού θά τὸν φθάσουν καί πολλές φορές θά τὸν ξεπεράσουν. Ὅμως ὁ ΣΕΦΕΡΗΣ παραμένει ὁ πρῶτος, ὁ πρωτοπόρος.

ΚΩΣΤΑΣ ΣΤΑΜΑΤΙΟΥ

ΓΙΩΡΓΟΣ ΣΕΦΕΡΗΣ, Η ΛΥΡΙΚΗ ΣΥΝΕΙΔΗΣΗ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

«Δὲ θά βρεθεῖ ἓνας ποταμὸς
νά 'ναι γιὰ μᾶς πλωτὸς;».

Πέθανε μὲ τὸ Γ. Σεφέρη, ἡ καμωμένη τραγούδι ἐν ἐργηγόρσει Συνείδηση τοῦ Ἔθνους, τῆς Φυλῆς, τοῦτο τὸν αἰῶνα Ὁ ποιητὴς ἐλειώσε, ἀναλώθηκε γιὰ ὅλους μας. Χωρὶς ἄλλη πληρεξουσιότητα παρεκτός τῆ θανάσιμη λατρεία του γι' αὐτὸ τὸν τόπο στοχαζόταν πενήντα χρόνια τώρα γιὰ λογαριασμό μας, Πονοῦσε: «Ὅπου καὶ νά πάω ἢ Ἑλλάδα μὲ πληγώνει . . .». Συσσωρεύτηκαν οἱ πληγές παραβάρυναν τὰ κρίματά μας, μον μοποιήθηκαν τὰ δίσεχτα χρόνια, πνίγηκαν οἱ λιγοστὲς καὶ φευγαλέες ἐλπίδες «ὄλ' αὐτὰ πού ζήσαμε, πῆγαν στὰ χαμένα». Ἔνα κορμὶ εἶν' αὐτό, ἓνα μυαλό. Δέν ἀντεξε. Ἄς ποῦν ὅ,τι θέλουν οἱ γιατροί: Ὁ Σεφέρης πέθανε πλανταγμένος ἀπ' τὴν πολλή κι' ἀβάσταγη πίκρα.

Θά ἐμφανιστεῖ στὰ 1931, μὲ τὴ «Στροφή» Πού θά εἶναι πράγματι, μιὰ στροφή στὴ νεοελληνικὴ ποίηση Μιὰ στροφή ἀπὸ τὰ μέσα, ὅμως. Κι αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαῖο. Ἐδῶ βρίσκεται ἡ μεγαλωσύνη του. Γιατί ὁ

Σεφέρης, ὁ γαλλοαναθρεμένος, ὁ Εὐρωπαῖος, δέν θά πιθηκῆση τὰ «νέα ρεύματα», ἀλλὰ θά σκύψη στίς ρίζες, θά σκάψη ἐδῶ, στὴ δική μας παράδοση, νά βρῆ τὴν πηγὴ του: Τὸ δημοτικὸ τραγούδι κι ὁ «Ἐρωτόκριτος», ὁ Σολωμὸς, κι ὁ Παλαμᾶς – κι ἀργότερα ὁ Μακρυγιάννης κι ὁ Καβάφης – ὅ,τι ἀκραϊφέστερα ἑλληνικὸ θά τὸ συνταιριάζη μὲ τὴν παγκόσμια ἐλευθερωμένη ἔκφραση γιὰ νά τραγουδήσῃ καὶ νά κλάψῃ, μὲ λόγια ἀπλά, καθημερινὰ (καὶ γι' αὐτὸ καὶ πιὸ καθαρά), μὰ καὶ μὲ νοήματα πυκνὰ, μεστὰ, τὰ προαιώνια καὶ εἰς τοὺς αἰῶνες βάσανα καὶ τὶς ἐλπίδες ὄχι μόνο αὐτοῦ τοῦ τόπου πού πιότερα ἀπ' ὅλους τὸν πονάει, μὰ καὶ τοῦ ἀνθρώπου, γενικὰ ὅπου Γῆς.

Μὲ τὴ «Στροφή», θάβεται μὲ μιᾶς ὅλη ἡ ἀρρωστημένη ψευτορομαντικὴ ποίηση, πού σερόταν ἀπὸ συλλογὴ σὲ συλλογὴ, ἀθαφτος νεκρὸς ἀπὸ τὸν περασμένο αἰῶνα. Ἐφτασε μονάχο ἓνα τετράστιχο ἀπὸ τὴ «στροφή» γιὰ νά ἐξαφανίσει ὅλους τοὺς ἀκαδημαϊκοὺς στιχοπλόκους – ἄσχετο ἂν ἐκεῖνοι ἔμειναν στὴν Ἀκαδημία ὅπου ὁ Σεφέρης δέν μπῆκε ποτέ:

Δέν μπορῶ νά ζῶ
ὄλο μέ παγόνια
μῆτε νά ταξιδεύω μερῶνυχτα
μέσα στά μάτια τῆς γοργόνας.

Ἦταν ἡ ἐλευθερία. Πού θά ἀνοίγε μετά τὸ δρόμο στὸν Ἑλύτη, τὸ Ρίτσο, τὸν Γκάτσο, τὴν πλειάδα τῶν νεωτέρων. «Δέν ὑπάρχει – γράφει γιὰ τὸ Σεφέρη ὁ δάσκαλός μας Μάρκος Αὐγέρης – στή νεώτερη ἑλληνικὴ γρομματολογία παρόμοιο παράδειγμα, ἡ ἐπίδραση, δηλαδή μιᾶς προσωπικότητας ν' ἀλλάξη ἀπότομα καὶ ριζικά τὸ χαρακτήρα ὁλόκληρης τῆς ποιητικῆς τέχνης ἐνὸς τόπου»

Κι οὔτε ὑπάρχει τὸ παράδειγμα ν' ἀφιερῶθῃ, ἀμέσως, στήν πρώτη συλλογὴ ἐνὸς ποιητῆ ὁλόκληρο βιβλίο (Α. Καραντώνη: «ὁ ποιητῆς Γ. Σεφέρης») κι ἦρθε ἡ «Στέρνα» τὸν ἐπόμενο χρόνο ('32), γιὰ νά καθιερώσει τὸ Σεφέρη μεγάλο ποιητῆ, ὀριστικά. Γιατί ἂν ἡ «Στροφή» ἔφερνε κυρίως τὴν ἐκφραστικὴ ἀνανέωση, ἡ «Στέρνα» εἰσάγει στὸν ἑλληνικό χῶρο τὴ θεματικὴ διεύρυνση, μέ τὴν προβολὴ γηγενοῦς ὑπαρξιακῆς ἀγωνίας.

Ἡ «Στέρνα» – πάλι κατὰ τὸν Αὐγέρη – ἀπλώνεται πέρα ἀπὸ τὰ φαινομενικὰ πλαίσια τῆς καὶ γίνεται ἡ συνείδηση τῆς ὑπαρξης κι ἡ ἴδια ἡ ὑπαρξη, καὶ μέσα σ' αὐτὴ ἡ σημασία τῆς ζωῆς διαγράφεται μέ τὴν ἔννοια τῆς φθορᾶς, τοῦ ἀφανισμοῦ καὶ τῆς λήθης».

Ὡριμος πιά ὁ Σεφέρης θά διασταυρωθῇ μέ τὴν ποίηση τοῦ Τ. Σ. Ἐλλιοτ. Θά βρεῖ σ' αὐτὴν πράγματα πού «κουβαλοῦσε μέσα του». Ἡ «Ἐρημὴ Χώρα» τοῦ Ἀγγλοαμερικανικοῦ ποιητῆ δέν μπορεῖ νά ναι ἄλλη ἀπ' τὴν Ἑλλάδα μετὰ τὴ Μικρασιατικὴ καταστροφή. Στὸ «Μυθιστόρημα» (1935) ὁ Σεφέρης θά θάψει τὸ ὄνειρο τῆς νεότητάς του, θά ἐκφράσει – μέ καθημερινὰ λόγια, συχνὰ μέ χιουῦμορ, σὰν τὸν Ἐλιοτ – τὸ ἀδιέξοδο τῆς προπολεμικῆς ἑλληνικῆς ζωῆς.

Ὁ πόλεμος θά βρεῖ τὸν ποιητῆ στήν Ὑπηρεσία Πληροφοριῶν τοῦ Ὑπουργείου. Θ' ἀκολουθήσει τὴν κυβέρνηση τοῦ βασιλιά στήν ἐξορία, θά ζήσει ἀπὸ κοντὰ τὴ μεγαλωσύνη τῶν μαχητῶν καὶ τὴν ἀθλιότητα τῶν ἡγετῶν στή Μ. Ἀνατολή. Στὴ σειρά «Ἡμερολόγιο καταστρώματος» πού ἔχει ἀρ-

χινισμένη ἀπ' τὸ '40, θά δώσει – σχεδόν καβαφικά – τὸ ἄλγος τοῦ περιπλυνώμενου, πού σέρνει, κατάδικος μακριὰ ἀπ' ὅ,τι ἀγάπησε, «μαζί του τὴν ἀλυσίδα του». Ἀναγκαστικὴ συντροφιά μέ πολιτηκάντιδες καὶ τυχοδιῶκτες, ὁ ποιητῆς θά πασχίσει ν' ἀποστασιοποιηθῇ. «Κύριε, ὄχι μ' αὐτοῦς. Ἄς γίνῃ ἀλλιῶς τὸ θέλημά σου . . .».

Μήπως ὁμως οἱ τὸσες ἀνθρώπινες θυσίες στὸν τελευταῖο μεγάλο πόλεμο ἐβγαλαν τὴν Ἑλλάδα πουθενά; Ἡ «Κίχλη» (1940) θά πανηγυρίσει, βέβαια, τὸν γυρισμὸ στὴν πατρίδα, ἀλλὰ δέν θά βρεῖ στίς νέες καταστάσεις πού δημιουργήθηκαν τροφή γιὰ τὴν ὁποία αἰσιοδοξία :

Χῶρες τοῦ ἡλίου καὶ δέν μπορεῖτε ν' ἀντικρίσετε τὸν ἡλιο.

Χῶρες τοῦ ἀνθρώπου καὶ δέν μπορεῖτε ν' ἀντικρίσετε τὸν ἄνθρωπο.

Τὸ ἐθνικὸ θέμα τῆς Κύπρου, πού, πρεσβευτῆς στὸ Λονδίνο, ἐζήτησε ἀπὸ πρῶτο χέρι ἦταν ἕνα ἀκόμα ἱστορικὸ βίωμα τοῦ ποιητῆ. Πού μετουσιώθηκε στὸ προτελευταῖο του ποιητικὸ βιβλίο « . . . Κύπρου, οὐ μ' ἐθέσπισε . . . » (τίτλος ἀπὸ ἕνα στίχο τῆς «Ἐλένης» τοῦ Εὐριπίδου), ὅπου πέρα ἀπὸ τὴν εὐφορία πού γεννᾷ στὸν Σεφέρη ἡ ὁμορφιά τοῦ νησιοῦ, δεσπόζει κι ἐδῶ ἡ αἰωνία νοσταλγία τοῦ ἑλληνικοῦ λαμπροῦ παρελθόντος σ' ἀντιπαράθεση μέ «τὸν τωρινὸ ξεπεσμό καὶ τὴν εὐτέλεια τῆς σημερινῆς ἑλληνικῆς ζωῆς».

Φυσικὸ ἐπιστέγασμα τοῦ μοναδικοῦ αὐτοῦ ἑλληνικοῦ «λυρικοῦ βίου» ἦρθε τὸ 1963, τὸ βραβεῖο Νόμπελ. Συνήθως τὸ Νόμπελ ἐπενεργεῖ σὰν ταφόπετρα. Δέν ἦταν ἡ περίπτωση γιὰ τὸ Σεφέρη. Ὅχι μονάχα μέ τὴν ὕστατη ποιητικὴ του συλλογὴ «τρία κρυφὰ ποιήματα» μὰ καὶ μέ τὴ γνωστὴ «διακήρυξη ἀνησυχίας του» γιὰ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἔθνους, ἐδειξε πὼς παρέμεινε, ἡ ἐν ἐγρηγόρσει συνείδηση ὅλων μας ὡς τὴν τελευταία του στιγμὴ. Ὡσπου

Τὸ ἀπόβραδο σιμώνει σὰ διαβήτη
ὕστερα ἡ νύχτα κι ὕστερα τὸ μνημα.

(Δημοσιεύτηκε στὰ «ΝΕΑ» μετὰ τὸ θάνατο τοῦ ΣΕΦΕΡΗ).